

Az új szellemi frontot akkor, amidőn Zilahy Lajos elhagyja szerkesztői íróasztalát, sehol sem látjuk. Talán e magányos távozásban annál szembeötlőbb és tiszteletreméltóbb a hősi és bátor gesztus, amellyel utoljára a nagy romantikusok módjára visszasuhint az ellenségre. Zilahy tisztán és feddhetetlenül akar távozni. Kifejti azokat az okokat, amelyek áthidalhatatlanok voltak közte és a vállalat között: Ellentétbe jutott velük a kapitalizmus kérdésében. Meggyőződése szerint magyar népi politika és ezzel kapcsolatban egy új földbirtokreform kérdése nem tárgyalható anélkül, hogy a katolikus nagybirtok, a feudális főúri birtokrendszer, a magyar bankokrácia és a magyar munkáskérdés viszonya a független kritika hangján ne érintessék. Ellentét volt a német kérdésben is, amely számára *belső* magyar kérdés. Amikor a fajok kérlelhetetlen harcainak korszakát éljük, magyar író nem nézheti lázadó gondolatok nélkül, hogy a magyar élet igen sok pontján olyan erők nyomulnak előtérbe, amelyek a magyarságnak nemcsak szellemét, de nyelvét is fenyegetik. Végül nem egyeztek a zsidókérdés felfogásában sem, mert Zilahy úgy valjára, hogy a kérdéssel foglalkozni kell, vagy legalább is teljesen kitérni előle nem lehet. Meggyőződése szerint a magyarság mai legyengült helyzetében a legnagyobb örültség lenne, ha a magyarság testéből a magyar zsidóságot, mint újabb kisebbséget hasítanák ki. Számára a magyarság nem faji, hanem nyelvi és szellemi egység. Miután a nyelvi és szellemi egységnek legdöntőbb tényezője a magyar nép, amely a gazdasági pusztulás szélén áll, a magyar zsidóságnak csak azt a részét tartja igazán magyarnak, amely ezzel a réteggel vállal sorsközösséget. Ez a sorsközösség pedig nem jelenthet mást: európai értelemben vett szociális reformokért való küzdelmet a magyar nép oldalán.

Zilahy programja nem fért el egy tőkésvállalkozás üzleti számításában. Nem illett bele az uralkodó politika kialakult tervébe sem. Az új szellemi front csődje is bebizonyosodott. Most már csak azt volna érdemes tudni, hol akar Zilahy tovább harcolni azokért az elvekért, amelyekhez hű maradt és amelyeket nem adott föl. Ujvári László

A NYOLCVAN ÉVE HALOTT HEINE. „A szkeptikus tizennyolcadik század végén születtem — mondta Heine — és egy olyan városban (Düsseldorf), ahol ifjúságom idején nemcsak a franciák uralkodtak, hanem a francia szellem is.” A franciák uralma u. i. a jobbágyság megszüntetését, a hűbéri mult felszámolását, a polgári egyenjogúság bevezetését, a zsidók emancipációját jelentette. Heine, aki származása következtében az utóbbiak közé tartozott — („már bölcsőmben velem volt egész életre szóló utlevelem”) — Európa ama fiatal tavaszán nőtt fel, amikor a szabadság napja megtörte a hűbériség jegét. 1811-ben vagy 12-ben látta Napoleon bevonulását Düsseldorfba s ezt a ragyogó emléket sohasem törli ki emlékezetéből az idő. Szülei adnak szállást *Legrand* dobosnak, aki felidézi a lavinadörgéses Alpok átkelését, a piramisok égető homokját, s a Marseillaisét és a Ca írat játszsa.

Anyja, Jean Jacques Rousseau lelkes tanítványa, a XVIII. századbeli francia filozófusok csodálója, az ész kultuszában neveli. Arról álmodik, hogy Napoleon szolgálatának szenteli fiát. A császárság azonban megbukik. Ekkor szülei valamilyen hasznos bankári vagy kereskedői pályára szánják. A fiatalember azonban rendkívül közepes hajlamot tanúsít ebbe az irányba. 1816 júliusában, amidőn nagybátyjához küldik kereskedői tanulmányai folytatása céljából, — már költőnek érzi magát. Első szenvedései, amiket unokahuga, Amália iránti boldogtalan szerelme

idéz fel, sötét, melankólikus költemények sugalmazóivá válnak. Ekkor eszmél csodálatos tehetségére. Elveszti a szép fiatal lányt, aki lenézi, de örök barátnőre talál a költészetben. Ez fényesíti majd be csalódásai, gyengeségei, szomorú szerelmei, gyűlöletei, lelkipurdalásai, megalázottságai, szegénysége sötét óráit, s hosszú mártírúma agóniáját. Ez adja majd kezébe a kardot, amellyel dühödten száll harcba. A német antiszemitizmus, azokkal a különféle üldözésekkel súlyosbitva, amelyek a szabadságszerető írók érték, a lázadásba taszították. Gazdag és fukar családjával való küzdelmei, azok a megalázott és szenvedő érzések, amiket ezek a nézeteltérések okoztak a reszkető, érzékeny és büszke lélekben csak mégjobban feltűzelték haragját a kiváltságosak és gazdagok ellen.

Romantikus szubjektívizmusától a bonni egyetemen kezd szabadulni Heine, lerázza boldogtalan szerelme kísértetét, kilép terméketlen kétségbeesése köréből s egész hévvel az életbe veti magát. A romantika mesterei: Schlegel, Tieck, Novalis, Brentano, Armin, Frouqué, Chamisso, Hoffmann (akit olyan szigorúan bírál később *Németországról* c. könyvében) a kedvelt írói. De már kikel a reakciós romantika ellen, elítéli a nacionalizmust és 1815 után a Burschenschaftokban fellángolt középkor-kultuszt. Egy 1820-ban keletkezett cikkében sajátos, egyéni gyilkos humorával gúnyolja azt a romantikus egyveleget, mely az „azur spanyol románc, a sötét skót köd és a hamis olasz csillogás keveréke” és az „igazi” romantikát állítja vele szembe, a Goetheét vagy Schlegelét, akik határozott képek segítségével, a folklór termékeiből és kifejezéseiből kölcsönözve idézik fel a romantikus érzéseket. Már ekkor kínozza a német valóság SÍ noha kiszabadult a sötét hamburgi pultok közül s elhagyta, azundorító kalmáréletet, mégis „a piszkos férgek brekegő lármáját” hallja, maga körül. Hol lehet menedéket lenni a butaság elől? A keserű, csipő, égető gúnyban — „mikor a szívem átszúrták, széttépték, megcsonkították, mégis megmaradt a szép, gunyos nevetés”, — abban a bosszúálló gúnyban, amelyről később azt mondja Thiers, mikor Heine Párisban telepedik le: „Voltaire óta ez a német a legszellemesebb francia!”

1820 októberében Heine beiratkozott a göttingai egyetemre, majd 1821-ben a berlinire. Két romantikus tragédiát írt ekkoriban, az egyik a spanyolországi mórok és keresztények harcain át a zsidóság tragédiájára emlékeztet; a másik egy boldogtalan szerelem kétségbeesettségének az emléke. Ugyanakkor, midőn e két tragédiát írta, (az egyik csúfosan megbukott) adja ki csodálatos lírai *Intermezzo-ját*, amellyel egy csapásra a német költészet mesterei közé kerül.

1821-től kezdve Heine mind erélyesebben kel ki a nacionalizmus és a romantika, valamint az Egyház ellen. Nem kíméli sem a zsidókat, sem a katolikusokat, sem a protestánsokat, a jezsuiták pedig egyenesen dühbe hozzák. „Száz pietista közül — mondja — kilencvenkilenc gazember és egy számár”. Fiatalon felszabadult a hagyományos zsidóság alól, elszakadt szülei vallásától. Hogy 1825-ben elhatározta magát a protestantizmus felvételére, minden visszatetszés ellenére azért tette, hogy „megszerezze az európai kultúra belépő-jegyét”, mert amint egyik alakja mondja „a zsidóság nem vallás, hanem szerencsétlenség.”

Nem a kereszténységet, a vallást gyűlöli, hanem azokat az uralkodó és kihasználó rétegeket, amelyeknek a kereszténység fegyvereket szolgáltat; a mult szellemét, a vallásos és politikai romantikát. Ez nyomja el a zsidóságot, mint ahogyan elnyomja a népet. Heine szemében a zsidók ügye egybeolvad a demokrácia ügyével. Csatlakozzanak a zsidók, a modern társadalom eme páriái az összes többi kiközösítetthez! Nem vallásos előítélet, nem faji gyűlölet áldozatai ők, hanem egy társa-

dalmi igazságtalanságé. Ellenségeik azok, akik elfojtják a gondolatszabadságot, akik homályban tartják a világot és csak ezen az áron tudnak uralkodni. Ime ezek az ellenségeik s nem mások! „Meg kellene, hogy értsék végre a zsidók, — fejezi be Heine, — hogy valójában nem szabadulhatnak fel addig, míg maguknak a keresztényeknek a felszabadulása nem lesz végleges és teljes.” Érdekes, hogy miként kapcsolódik Heine gondolata Marxéhoz a zsidókérdésben.

Egy 1822-ből keltezett levelében megfogadja, hogy a mult kártevő hatalmainak a legyőzésére szenteli életét: „Háborút a százados igazságtalanság ellen, a butaság és a rossz uralma ellen! Akar fegyvertársam lenni e szent küzdelemben? Ha igen, örömmel nyujtom Önnek a kezem. A költészet, végül is, csak szép kellék.” A „tisztá” művészet ideje lezárult. „A forradalom belép az irodalomba.”

Mind sűrűbben jelenik meg verseiben és prózájában a társadalmi rendszer által lekötött nép nyomorának megható átérzése. Megborzongatja a hideg, midőn olvassa az újságban, hogy egyesek — megfagytak London uccáin, mások éhenhaltak Nápolyban. A szabadság, a társadalmi igazság szavai lángbahozzák. A francia forradalom műve szép és szent előtte. A gall kakas az új idők születését jelenti. „Az új vallás kiválasztott népe a francia, az ő nyelvükön fogalmazták annak első evangéliumait és dogmáit.” A *Reisebilder* lapjain (1826-31), amelyek megjelenése egész Németországban általános és viharos méltatlankodást idéztek fel, Heine keserű vonásokkal ostromozza a német társadalmat, a minden haladást ellenző kormányt, a szolgálalkúséget és a zsarnokságot. Az utirajz formájában találta meg a költő a polémia leghajlékonyabb és leghatásosabb kifejezését: a *Reisebilder* hatalmas politikai gúnyirat. Ugyanakkor a *Buch der Lieder* (1827), a világgöltészet remeke.

Természetesen Heine nehezen boldogult a cenzurával. A *Reisebilder* második kötetét megjelenése után tüstént betiltják Poroszországban, Ausztriában, Hannover és Mecklenburg tartományban. A júniusi forradalom újra barrikádokat emelt Páris uccáin. Heine sietve dicséző verset ír a kitörő francia forradalomhoz: „Vérem hullatására tágas és nemes harcmezőt keresek. Nem akarok a szűk boltban megfulladni!” Franciaországban nem fog zsidóellenes, antidemokratikus, író-ellenes előítéletekbe ütközni! 1831-ben emigrál Párisba. Francia nőt vesz feleségül és haláláig ott marad (1856).

1830-ban, Varnhagenhez írt levelében Heine mentegetődzik, hogy a *Reisebilder*-ben csak a kormányt és klérust támadta: „Tudom jól, hogy a forradalom felöleli az összes társadalmi érdekeket és a nemesség meg a papság nem egyedüli ellenségei. Azért hangsúlyoztam utóbbiak szerepét, hogy az ellenök való támadás szükségessége világosan kitűnjék. De még jobban gyűlölöm az arisztokratikus polgárságot.” Franciaországban meglátja azt, amit Németországban nem volt módja tapasztalni, a teljesen kifejlett, az államot irányító polgárságot és a sorsával megismerkedni, öntudatosan kezdő munkásságot. Szabad levegőt lehelhet Párisban, boldogan taposhatja a nagy Forradalom köveit, új humánus és demokrata vallásának szentelheti magát. *Saint Simon* és *Enfantin* tanítványának mondja magát, mivel „ez a szellem koriunk legjelentékenyebb áramlata”.

1831-ben, Saint Simon halála után hat évvel, a saint-simoni rend a tetőfokán. Heine megtalálja benne saját tiltakozását az ember ember által való kihasználása ellen s a kereszténység és az Egyház kritikáját, a testvériség, emberi szövetség, a szenzualizmus rehabilitációjának eszméit, mely mind oly' kedves neki. *Enfantin* visszavonulása után Heine soká-

ig hű marad hozzá, noha nem hisz a békés, a tudósok és gondolkodók irányította, a felülről való átalakulásban, csak abban, amit a nép hajt végre. Már ebben az időben Heine láthatára jelentősen meghaladja — mint Engels aláhuzta — a német liberalisokét, akiknek legnagyobb alakja *Ludwig Börne*. Heine és Börne, akivel később szakít, a *Fiatal Németország* képviselői. A német radikálisok szemére veti Heine, féltékenyek itélvén őket, hogy a francia forradalomnak csupán egyszerű utánzatát akarják adni. Ő távolabbra lát és nem a vállalkozók és kereskedők uralomrajutásának képzelel a német forradalmat.

Atta Troll (1841), a „romantika utolsó szabadéneke”, ez a politika és irodalom „elfogult medvéi” ellen írt mű bizonyos fordulatot jelent Heine alkotásában. Megszűnik harcos költészete? 1843 novemberében Marx Párisba költözik, ahol a Francia-Német Évkönyvek kiadására készül, amelyeknek munkatársa Heine is és bizalmas barátság alakul ki köztük. 1844-ben jelenik meg Heine remekműve: *Németország, téli mese*, Németországban tett utazásainak képe. Költői, szatirikus és gúnyos ereje szabadon folyik e műalkotáson keresztül. Nem véletlen, hogy Heine alkotó tehetségének tetőfoka egybeesik Marx barátságával. Szemében a munkásság, a nyomor és elnyomás világának ez a rétege a jövő reménye.

A szocializmus a demokratikus mozgalom logikus következményeként tűnik föl Heinének. És bármilyenek voltak később az ellenmondásai, meghátrálásai és hibái (legyengült beteg korában): ebben kell keresni gondolatvilága értékét. Marx, aki teljesen megértette a költő korszakos jelentőségét és aki valóságos csodálattal viseltetett iránta: nem csalódott benne. Megbocsájtotta neki szeszélyeit, tévedéseit, gyengeségeit, a francia kormány támogatását, 1848-as fordulatát és az „élő Istenhez.” való megtérését.

Milyen nagyszerű tisztasággal látta Heine, hogy mire megy a játék: „Nincsenek többé nemzetek Európában — írja — csak pártok.” Az osztályharc átalakítja a világot. A szocializmus a félelmetes hős, aki csak azt várja, hogy belépjen a színpadra...

Ellenmondásos ideológiája gyakran hibás s korántsem bír a tudományos szocializmus vértetével. De nincs-e bizonyos fantáziára joga a költőnek? Ez az érzékeny lélek, mely minden öröm és minden emberi szenvedés fele nyitva állt, műveiben csodálatos művészi tökélyel tükrözi vissza kora leghaladóbb elveit: előrelátta a jövő kódében az új emberiséget, „amelyről nekünk rabszolgáknak nincs semmilyen sejtelmünk”. Kijelentette, hogy a népek szent harcában az írók hivatása a nép szolgálata. „Nem tudom, megérdemlem-e, hogy olajággal diszitsék egykor siromat... Soha sem biztam nagyon a költői dicsőségben... De tegyetek egy kardot a koporsóm fölé, mert hű katonája voltam az emberi felszabadulás harcának.”

„Ha meghalok, ki fogják tépni a holttestem nyelvét” — jósolta meg a költő. Dicsőségéhez hozzájárul, hogy számúzta Vilmos Németországa és hogy ma Hitler letiltja és elégeti műveit. (J. F.)

AZ OXFORDIZMUS. A világgazdasági válság társadalmi válsággá való kimélyülése megrendítette az ideológiai felépítményt is. A hitleri Németországban erős keresztényellenes áramlat ragadta magával a tömegeket, Magyarországra bevonult a honfoglaló pogányok fehér lova... A keresztény egyházak csódjá, amit pl. *Brunner* svájci teológiai tanár nyíltan beismer, Észak- és Nyugateurópa demokrata országaiban az *oxfordfordizmus* nevezetű vallási mozgalmat szülte.

Az oxfordizmus, egyik svájci hívőjének meghatározása szerint, az

egyén lelki válságát, valamint a népek nyomorát akarja megszüntetni. Ezt a célt „az élet minőségének megjavítása” révén kívánja elérni, azzal, hogy az egyéni élet vezetését Isten kezébe teszi le. Fontos elhatározások előtt az oxfordista önmagába szállva meghallgatja Isten szavát és engedelmesen követi Isten parancsát, amit ebben a csöndes órában Isten tudomására hozott. De miből ismeri fel a hívő oxfordista, hogy a feltululó gondolatok és ötletek közül, melyek csupán gyarló emberi énjének önző megnyilvánulásai, melyik az igazi isteni megnyilatkozás? Az utóbbi kritériumai: abszolút becsületesség, abszolút tisztaság, abszolút önzetlenség, abszolút szeretet. Isten parancsa összhangban kell, hogy legyen ezzel a négy abszolutummal, valamint a Bibliával. Ha az oxfordista bizonytalan afelől, hogy megértette-e Isten szavát, úgy elhatározása előtt megbeszéli lelki válságát más oxfordistákkal, s a vita és önmegmutatás során derül ki, melyik voltaképpen Isten valóságos akarata. „If you are uncertain about guidance get more guidance”, - ha nem vagy biztos, mi vezessen, szerezz több vezetést, - mondja a tan.

Nyilvánvaló, hogy az oxfordizmus: hívőinek ugyanaz az előnyük, mint bármely más tételes vallás hívőjének: megszűnik az élet bizonytalan volta, kikapcsolódik az életből a véletlenszerűség. Mert az oxfordisták szerint Istennek határozott terve van a világgal, valamint minden egyes emberrel. Ezek szerint a világtörténelem éppen úgy előre meghatározott történéssor, amint determinált az egyén élete is. Ennek a tételnek hívése a fatalizmus boldogságát nyújtja a hívőnek: csak Isten akaratának felismerésére és annak végrehajtására van szükség, mert nincs többé küzködés és boldogtalanság, ha Isten akaratát felismertük.

Hogy milyen körökben terjed ez a tan, arra jellemző, hogy üzletemberek fontos elhatározások előtt önmagukba vonulnak. Az áhitat ez órájában kikérik Isten tanácsát fontos üzleti ügyekben. Ahogy azt egy oxfordista írja: Isten segít üzleti ügyeinkben, Isten üzleti tranzakcióink partnerévé válik.

Bár az oxfordizmus létfeltétele a keresztény vallások csődje, mégis nyilvánvaló: az oxfordizmus az őskereszténység elrontott, higitott kiadása. *Ami* lényegeset elgondolásban nyújt, nem új, hanem a keresztény erkölcs átvétele. Amit pedig kivitelben ad, az sokszor groteszk. Mert míg a kereszténység a középkorban olyan világnézetet adott, amely az ember kapcsolatát a mindenséggel igyekezett megmagyarázni és a hívőket az élet egyértelműségének boldogító érzésével töltötte el metafizikai alapon, addig az oxfordizmus u. n. metafizikai bázisa tarthatatlan: az isteni akarat felismerése nyilvános önmegmutatás útján történik s az exhibicionizmus az az út, mely a kétségben szenvedő hívőnek a megnyugtató adó cselekedetet meghozza. A mozgalomba való bekapcsolódás vallásos érzéssel indul meg és színházban köt ki, ahol a kételkedő vadidegen emberek elé viszi belső problémáit.

Viszont az oxfordizmus nem tűr el semmi kritikát. Hívői minden bíráló szót azzal ütnek el: az illető kritikus nem vélt „Isten szellemének részesévé”. A Korunk olvasói előtt azonban nem is szükséges ennek a vallási elgondolásnak tartalmát kritika alá vonni. Elég itt arra rámutatnunk, hogy bár az oxfordizmus a népek nyomorát is meg akarja **szüntetni**, még sincs programjában semmi a társadalmi kérdés intézményes megoldásáról, mert szerintük ezt a kérdést a fenti négy abszolutum — becsületesség, tisztaság, önzetlenség, szeretet — alkalmazása megoldja. Az oxfordizmusnak hiányosságát bőven megmagyarázza a hívők társadalmi helyzete: javarészüik jómódú ember, akiket a társadalmi kérdés csak annyiban nyom, hogy lelkiismeretüket akarják önmaguk előtt tiszt-

tázni. Ezt az önmegnyugtatót szállítja az oxfordizmus, amely a tömegszuggesztió erejével szentesíti a jómódúak magatartását a válság növekedése idején.

Ádám Elek

A NÉPESEDÉSPOLITIKA KÉRDÉSEI mindinkább az érdeklődés középpontjában kerülnek. Természetesen a kérdések felvetésének s a gyakorlati népesedéspolitikának a módja igen különböző. Németországban pl. fajbiológiai kérdés; a német népesedéspolitika gyakorlati eszközei: az alacsonyabb fajokkal való keveredés tilalma; a „nemzeti incesztus és vértabu”; a házasságokat kölcsönökkel segítik elő, az abortuszt tiltják, stb. Olaszországban a gyermekáldás: szintén jogi védelemben részesül. Egész ellenkező természetű a kérdés Oroszországban, ahol nem a népesedés elakadása, hanem a rohamos gyarapodás a népesedéspolitika központi problémája. A Dunamedence államaiban szintén adott a népesedés kérdése, itt azonban a probléma szinte érintetlen: a gyakorlati megoldás helyett, ami végső fokon olyan új társadalmi átszervezést igényel, amit itt elvárni sem lehet — dül az elméleti kesergés. A „veszélyben a nemzet” jelszava elsősorban a magyarországi Dunántul-problémában jelentkezik. Ez a kesergés már oly' általános, hogy bevonult a politikába, átítatta a szellemi áramlatokat, befolyásolja az emberek jórészének amugy sem tiszta látását. Politikai és irodalmi visszhangja mind erősebb a riadság és ijedtség a visszhangja. Az összefüggéseket nem látó gyötrődve félti nemzeti, népi alapjait és segítség után kiált. Joggal. A gyötrődés indokolt. A jelenlegi termelési rend gazdaságilag és ideológiailag egyaránt oly' irányba hat, hogy a népesedés elakadása, sőt apadása kikerülhetetlen. A továbbszaporodás anyagi tényezői bizonytalanok. A nép felső rétege, a gazdagparasztság egykés. Nem akar gyermeket, s ellenére a büntetőtörvények tiltó rendelkezéseinek az abortusz mindenütt dívik. Az uralkodó középosztály támasza és tartaléka pusztulóban. Ez magyarázza a sötétben látó szemléletet s a „pusztuló nemzet” legendáját. Viszont ez a népesedési elapadás csak a birtokon belüli osztályok sajátossága, az ipari munkásság és a szegényparasztság általában szaporodik tovább, számára az anyagi bizonytalanság tényezője korántsem oly' erős. A polgárság és a gazdagparasztság népesedési előrehaladását kézzelfoghatóan befolyásolja ezeknek a rétegeknek a családközösségi gondolkodása. Az ellátott osztályok nem mernek szaporodni. Szinte csak az ellátatlanok szaporodnak. Viszont ez utóbbiak sarjainak biológiai alkatán észrevehető a munkabér és a falusi nyomor bélyege. A népesség így mindenképpen pusztul. Míg azonban ez utóbbi tények miatt alig sir a toll, a gazdagparasztság fogyását a középosztály és a polgárság ideológusainak jeremiádjai kísérik. E jeremiádokban a főhelyet foglalja el a „nemzeti vitalitás” megfogyatkozására való rámutatás, de hogy miért, arra már csak elvétve kapunk feleletet. Persze a Dunántul pusztuló és egykés magyarországa korántsem csak magyar tünet, mert fogyatkozik ott pl. a germánság is, mely pedig az általános beállítások szerint Dunántul a magyarság rovására szaporodik. A Bánátot is már régen a románság és németség temetőjeként emlegetik. Ez a temető itt is temetőhangulatban jut kifejezésre s ugyancsak nemzeti kérdés itt is. Mindez azonban édeskeveset számít: a bánáti gazdagparasztságot tovább egykés, abortál és apad. Az adatok világosok. A *Fundatia Carol* szociográfiai osztagai pl. a következőket közlik: *Macedonia* községnek 1800-ban 1386 lakosa volt, 1935-ben már csak 956: *Fibiș* román és német lakosságú községben az 1875-79 évek 614 ujszülöttjével szemben 1930-34 már csak 169 szülést mutat fel: *Sâmbăteni községben* (tisza román) 1925-ben a természetes szaporulat mínus 34 ezre-